

LÜHIDALT

Armas hiilgav laulik. Ivar Ivaski ja Marie Underi kirjavahetus 1957–1958. (Litteraria. Eesti kultuuriloo allikmaterjale 28.) Tartu: EKM Teaduskirjastus, 2023. 241 lk.

Marie Underi ja Ivar Ivaski paarkümmend aastat kestnud kirjavahetuse avaldamist raamatuna on pikisilmi oodatud, nüüd on teoks saanud selle intensiivse „vaimse

kahekõne” (Ivaski väljend, lk 190) algusosa kommenteeritud publikatsioon alates Ivaski esimesest kirjast 16. oktoobril 1957 kuni Underi kirjani 31. detsembril 1958. Saatesõnas on Tiina Ann Kirss ja Marin Laak sõnastanud kirjavahetuse väärtuse: „Erakordseks teeb kirjavahetuse Underi ja Ivaski 44-aastane vanusevahe, aga huvi-pakkuv on jälgida, kuidas täiesti erineva taustaga ja eri põlvkondadesse kuuluvate kirjasaatjate kobavast tutvusesobitamisest

[alates esmakohtumisest 1957. a suvel] kujunes aastatega teemaderikas mõttevahetus võrdväärsete partnerite vahel, millesse aeg-ajalt sekkusid ka abikaasad Artur Adson ja Astrid Ivask” (lk 7). Raamatusse on niisiis kätketud ka Underi ja Astrid Ivaski vastastikused tervitused ja viisakusavaldused ning Ivar Ivaski ja Adsoni läkitused teineteisele, mis on küllalt pikad, täis asjalikkust ja enesekohasustki ega näi pelga sekkumisena Underiga peetud kirjavahetusse.

Kahe luuletaja vaimses kahekõnes leidub rikkalikult haaravaid ideid, küpseid kirjandusanalüüse („On kerge ujuda kaasa aja vooluga [---], raskem on olla kriitiliselt eraldav vaatleja aja voolu kaldal” (lk 68), täheldab 30-aastane Ivask), loomingulisi ja elulisi elamusi, huviarataavaid tähelepanekuid suurte luuletajate „elust mööda” elamise asjus (lk 158), samuti poeetikalaseid õppetunde luule tõlkimise üle arutlevates lõikudes – Under tagasisidestab Ivaski põhjalikke mõtteavaldusi: „Need toidavad mind kestvalt kirjandus-kunstiliste probleemidega – olen Teie juures nagu seminaris” (lk 134). Raamat pakub niisiis samaväärset „loominguliste inimete kaudu” osaks saavat õilistamist, mida kirjeldab Astrid Ivask, määratledes selle ühtlasi „kauneima ja olulisima kingitusena maa peal” (lk 104).

Vormiliselt on asi õilistamisest kaugel. EKM Teaduskirjastuse väljaannete tase on varemgi nurinat tekitanud, viimati on üht nimetatud suisa „tõlkija ja toimetaja kobarkäkiks”¹ ei pääse nurisemata nüüdki. Pisiasi on see, et kirjades on ilmselt ümbertrükkimisel tekkinud apsakaid. Andeks antavad on ka ohtrad trüki- ja faktivead kommentaarides (nt Paul Laane vale sünniaasta lk 38 ja 112, Arvo Mägi vale sünniaasta lk 183, Igor Severjanini

alaliselt Eestisse asumise aasta 1921 *pro* 1918, lk 99) ning korduvalt kummalised eluaastad: Rikkel 1975–1926, Aino Kallasel 1978–1956, Ibsenil 1928–1906. Nõrritavaim on kokku 629 joonealuse kommentaari sisu. Esiteks jääb ähmaseks, kellele on justkui akadeemilise pretensiooniga väljaanne mõeldud, kui on peetud vajalikuks seletada üldhariduskoolis õpitavaid asjaolusid: kes on Goethe, Puškin, Gustav Suits, Eduard Vilde. Muidugi võib selle ajend olla helge lootus, et niivõrd kultuuritiheda, kõrgvaimse ja sügavate poeetiliste arutlustega kirjakoite võtabki kätte keegi kooliajal looderdanud kultuurivõhik. Ent kui ta juba lugema asuks, oleks tal küllap olemas tekstimõistmisvõime. Kirjade kommenteerimisviis ei näi seda eeldavat: kui Under kirjutab, et tal „ilmus [---] omal ajal [---] Hilda Dreseni tõlkes valimik esperanto keeles”, siis joone all seisab, et Dresen „on tõlkinud ka Underi luuletusi” (lk 96). Kui Ivask kirjutab, et tema „südamelähim inglise modernne luuletaja on Gerard Manley Hopkins (1844–1889)”, siis joone all seisab: „Gerard Manley Hopkins (1844–1889), inglise luuletaja” (lk 130). Või siis vastupidi – kommentaarid eeldavad teksti n-ö ümbermõistmist, kui lk 148 on aastail 1926–1976 elanud Leons Reuters nimetatud läti dirigendiks ja lk 149 aastail 1884–1956 elanud Teodors Reuters läti dirigendi pojaks (Leons oli Teodorsi poeg), ja tekstist kaugemale mõtlemist, kui nt William Kleesmann Matthews kohta märgitakse napilt, et too oli inglise kirjandusteadlane – sisukamat tuge andnuks teave, et Narvas sündinud Matthews oli Underi luule tõlkija, kellega Under oli samuti kirjavahetuses ning kohtus oma kodus Mälarimäel.

Teiseks, kommenteerimisviis justkui eeldab, et lugeja midagi meelde ei jäta: samu nimesid selgitatakse joone all läbivalt, kogu aeg, mitmeid kordi (ainult üks näide: joone all on kokku 10 korda kirjas,

¹ L. Luks, Herakleitos heietab ja halab. – Sirp 8. XI 2024, lk 16.

et Heimito von Doderer oli „austria kirjanik”), seejuures mitte igas uues kirjas esimesel ilmnemiskorral, vaid mõnikord hoopis teisel, kolmandal korral, ja mitte iga kirja juures uuesti, vaid nagu juhtub. Pärast seda, kui Under ja Ivask olid juba paar kuud (raamatus u 50 lk) kirjatsi tege- lenud kunstnik Oskar Kokoschkalt joonis- tuse palumisega Underi 75. sünnipäevaks plaanitud „Kogutud luuletuste” frontispis- siks ja arutanud muu hulgas Ivaski esseed Underi ja Kokoschka loomingulise „koh- tumise” teemal, on veidi lõbustavgi, kui mõnekümne lehekülje pärast kinnitatakse, et Kokoschka oli „austria maalikunstnik ja luuletaja” (lk 133). Justkui polegi raamat

mõeldud järjest lugemiseks – ja küllap pole iga üksik kirigi mõeldud järjest luge- miseks, kui ühes kirjas kaks korda esinev saksakeelne luulerida on ka joone all tõlgi- tud kaks korda (lk 135–136).

Eeltoodut arvesse võttes võib tekkida kiusatus mõista kirjavahetuse raamatut akadeemilis-kirjandusteadusliku publikat- siooni paroodiana, ent taotlus on olnud kahtlemata üllas ja maksab kiusatusest hoiduda – leplikult lugeda üksnes kirju ja nautida kahe suure luuletaja ülevat kõne- lust.

B. M.